

הַלְכוּת מַלְוָה וְלוּוָה

מניין המצוות: (א) מִן – נזקק לעזרה, מפני שעומד להתמוטט מבחינה כלכלית (כלשון הפסוק "וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך" (ויקרא כה, לה). ראה להלן א, א. וראה גם מתנות עניים י, ז: "המחזיק ביד ישראל שמוך... שלא יפול ויצטרך"). (ב) שְׁלֵא יִגַּשׁ – שלא ילחץ אותו כדי שיחזיר את ההלוואה (ת"א לדברים טו, ב), כשיודע שאין לו ממה להחזיר, "ולא יצר לו" (מניין המצוות בהקדמה למשנה תורה, ל"ח לרד"י). (ד) שְׁלֵא יִמְשֹׁךְ – שלא ייקח ממנו משכון, כלומר עירבון, כדי להבטיח את החזרת ההלוואה. שְׁלֵא... בְּזֹרֵעַ – לא בכוח ומעצמו, אלא רק בפקודת דיין ועל ידי שלוחו (סה"מ ל"ח

יש בכללן שְׁתֵּים עָשָׂר מְצֻוֹת, אַרְבַּע מְצֻוֹת עֲשֵׂה וְשִׁמּוּנָה מְצֻוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: (א) לְהִלוֹת לְעֵנִי וּמִן. (ב) שְׁלֵא יִגַּשׁ אוֹתוֹ. (ג) לְנָגֵשׁ אֶת הַנִּכְרִי. (ד) שְׁלֵא יִמְשֹׁךְ בְּעַל חוֹב בְּזֹרֵעַ. (ה) לְהַחְזִיר הַמְשֻׁכּוֹן לְבַעֲלָיו בְּזִמְן שֶׁהוּא צָרִיף לוֹ. (ו) שְׁלֵא יֵאָחַר הַמְשֻׁכּוֹן מִבְּעָלָיו הָעֵנִי בְּעַת שֶׁהוּא צָרִיף לוֹ. (ז) שְׁלֵא יִחְבַּל אֶלְמָנָה. (ח) שְׁלֵא יִחְבַּל בְּלִים שְׁעוֹשִׂין בְּהֵן אֲכָל נֶפֶשׁ. (ט) שְׁלֵא יִתֵּן הַמְּלוֹנָה בְּרַבִּית. (י) שְׁלֵא יִלְוֶה הַלוּוָה בְּרַבִּית. (יא) שְׁלֵא יִתְעַסֵּק אָדָם בֵּין מַלְוָה וְלוּוָה בְּרַבִּית, לֹא יַעֲדֵר בֵּינֵיהֶן וְלֹא יִכְתֹּב שֵׁטֶר וְלֹא יַעֲרֹב. (יב) לְלוֹת מִן הַנִּכְרִי וּלְהִלוֹת לוֹ בְּרַבִּית. וּבִאֹר מְצֻוֹת אֵלוּ בְּפָרְקִים אֵלוּ.

(לט). ולעולם אסור להיכנס לביתו (להלן ב, ז). שְׁלֵא יִחְבַּל – שלא ייקח משכון.

א יָכוֹל רְשׁוּת – שהרי הפסוק מתחיל במילה "אם". תְּלַמּוּד לֹמַר – בחובת מצות הצדקה: "פי יִהְיֶה כִּף אֲבִיוֹן מֵאִמָּד אֲחִיךָ בְּאִמָּד שְׁעָרֶיךָ בְּאִרְצֶךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ, לֹא תִאֲמָץ אֶת לִבְךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ מֵאֲחִיךָ הָאֲבִיוֹן. פִּי פִתַּח תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לוֹ, וְהַעֲבַט תַּעֲבִיטְנוּ [הלווה לו] דִּי מְחִסְרוֹ אֲשֶׁר יִחְסֵר לוֹ". וּמִצְוָה זוֹ גְדוּלָה מִן הַצְּדָקָה – "שמונה מעלות יש בצדקה, זו למעלה מזו. מעלה גדולה שאין למעלה ממנה – זה המחזיק ביד ישראל שמוך, ונותן לו מתנה או הלוואה או עושה עמו שותפות או ממציא לו מלאכה [נותן לו עבודה] כדי לחזק את ידו [יכולתו הכלכלית], עד

שלא [לפני ש]יצטרך לבריות ולא ישאל. ועל זה נאמר: "והחזקת בו גר ותושב וחי עמך" (ויקרא כה, לה), כלומר: החזק בו שלא יפול ויצטרך" (מתנות עניים י, ז). הָעֵנִי הַשּׁוֹאֵל – עני המבקש לקבל צדקה למחייתו. וְזֶה עֲדִין לֹא הִגִּיעַ לְמִדָּה זו – "כי מי שנצרך וגילה פניו [ולא התבייש] לבקש מבני אדם, אין מצוקתו וצערו כמו זה שעדיין לא גילה פניו, הזקוק לעזרה כדי שלא יתגלה מצבו ולא יהא נצרך" (סה"מ עשה קצו). אלא הוא מבקש הלוואה כדי להיחלץ מן המשבר הכלכלי שפקד אותו או לצורך עסקי וכדומה. שְׁנֵאָמַר: "הַשְּׁמֵר לָךְ פֶּן יִהְיֶה דָּבָר עִם לִבְךָ בְּלַעֲל... וְרָעָה עֵינֶיךָ בְּאֲחִיךָ הָאֲבִיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ, וְקָרָא עֲלֶיךָ אֵל ה' יִהְיֶה כִּף חֲטָא". והתורה מכנה אותו בכינוי הקשה 'בליעל'.

פָּרָק רֵאשׁוֹן

מצות הלוואה; הגבייה

מצות הלוואה ואיסור הנגישה

א מְצֻוֹת עֲשֵׂה לְהִלוֹת לְעֵנִי יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאָמַר: "אם כֶּסֶף תִּלְוֶה אֶת עַמִּי, אֶת הָעֵנִי עִמָּךְ" (שמות כב, כד); יָכוֹל רְשׁוּת? תְּלַמּוּד לֹמַר: "[וְ]הַעֲבַט תַּעֲבִיטְנוּ..." (דברים טו, ח). וּמִצְוָה זוֹ גְדוּלָה מִן הַצְּדָקָה עַל הָעֵנִי הַשּׁוֹאֵל, שְׁזָה כָּבֵד נִצְרָף לְשָׂאֵל, וְזֶה עֲדִין לֹא הִגִּיעַ לְמִדָּה זוֹ. וְהַתּוֹרָה הַקְּפִידָה עַל מִי שִׁימְנֵעַ מִלְּהִלוֹת לְעֵנִי, שְׁנֵאָמַר: "וְרָעָה עֵינֶיךָ בְּאֲחִיךָ הָאֲבִיוֹן..." (שם טו, ט).

ב כָּל הַנוֹגֵשׁ אֶת הָעֲנִי וְהוּא יוֹדֵעַ שְׂאִין לוֹ מֵהַ יִּחְזִיר לוֹ – עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: “לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֶשֶׁה” (שמות כב, כד). ומִצְוֹת עֲשֵׂה לְנוֹגֵשׁ אֶת הַנִּכְרִי וְלַהֲצִיר לוֹ, שְׁנֵאמַר: “אֶת הַנִּכְרִי תִגַּשׁ” (דברים טו, ג).

ג, אָסוּר לְאָדָם לְהִרְאוֹת לְבַעַל חוּבוֹ בְּזִמְנֵי שְׂיֹדֵעַ שְׂאִין לוֹ, אֲפִלּוּ לְעֵבֶר לְפָנָיו, שְׂלֵא יִפְחִידוּ אוֹ יִכְלִימוּ, אֲף עַל פִּי שְׂאִינוֹ תוֹכְעוּ; וְאִין צְרִיף לומר אִם תִּבְעוּ. וְכִשֶׁם שְׂאִסוּר לְזֶה לְתַבַּעַ, כִּף אָסוּר לְלוֹוֶה לְכַבֵּשׁ מִמוֹן חֲבֵרוֹ שְׂכִידוֹ וְלומר לוֹ לִף לְשׁוֹבֵב, וְהוּא יֵשׁ לוֹ, שְׁנֵאמַר: “אֵל תֹּאמַר לְרַעַף לִף לְשׁוֹבֵב” (משלי ג, כח).

ג, וְכֵן אָסוּר לְלוֹוֶה לְקַח הַהֲלֹנָא וְלַהוֹצִיאָהּ שְׂלֵא לְצַרְף וְלִאֲבָדָה עַד שְׂלֵא יִמְצֵא בְעַל חוּב מְאִין יִגְבֶּה, אֲף עַל פִּי שְׂהַמְלִיחָה עֲשִׂיר גְדוֹל. וְעוֹשֶׂה זֶה רָשָׁע הוּא, שְׁנֵאמַר: “לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא יִשְׁלָם” (תהלים לו, כא). וְצוּוּ חֲכָמִים וְאָמְרוּ: יְהִי מִמוֹן חֲבֵרָף חֲבִיב עֲלֶיךָ כְּשֶׁלֶף.

הגבייה

ד כְּשִׂיתַבַּע הַמְלִיחָה הַלְוָאָה – אֲף עַל פִּי שְׂהוּא עֲשִׂיר וְהַלְוָה דְּחֹק וְטָרִיד בְּמִזְוֹנוֹת, אִין מְרַחֲמִין בְּדִין, אֲלֵא גוֹבִין לוֹ חוּבוֹ עַד פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה מִכָּל הַמְטַלְטְלִין שְׂיִמְצָאוּ לוֹ. וְאִם לֹא הִסְפִּיקוּ הַמְטַלְטְלִין – גוֹבִין מִן הַקְּרָקַע, אַחַר שְׂמַחֲרִימִין עַל מִי שְׂיֵשׁ לוֹ מְטַלְטְלִין אוֹ מִי שְׂיַדַּע לוֹ מְטַלְטְלִין וְלֹא יִבְיָאֵם לְבֵית דִּין.

ד וְגוֹבִין מִכָּל קְרָקַע שְׂיֵשׁ לוֹ; אֲף עַל פִּי שְׂהִיא מְשַׁעֲבֶדֶת לְכַתְּבַת אֲשֶׁתוֹ אוֹ לְבַעַל חוּב שְׂקָדָם, גוֹבִין לְזֶה, וְאִם יְבוּא הִרְאִישׁוֹן וְיִטְרַף – יִטְרַף.

פְּדִין – “וכן בדיני ממונות – אין מרחמין על הדל, שלא תאמר עני הוא זה, ובעל דינו עשיר, והואיל ואני והעשיר חייבין לפרנסו, אזכנו בדין, ונמצא מתפרנס בכבוד”. על זה הזהירה תורה: “ודל לא תהדר בריבוי” (שמות כג, ג), ונאמר: “לא תשא פני דל” (ויקרא יט, טו) “(סנהדרין כד). גוֹבִין לוֹ חוּבוֹ – כשנתבע לפרוע את הלוואתו, אם אין לו כסף – גובין את חובו מן המיטלטלין שלו, שהם כממון, שהרי אפשר למכרם בכל מקום. ואם אין לו מיטלטלין – גובין מן המקרקעין שלו (ר”ף. הובא ב”). מְחַרְרִימִין – החרם הוא קללה. בדיני ממונות החרם נעשה באמירה כללית בלא להזכיר שמו של אדם מסוים. והחרם בדיני ממונות הוא מתקנת גאונים הבאה למנוע מבעלי דין לטעון טענות שקר ולהיפטר מחיובים (שלוחן ושותפין ג, א; גולה ואברה ד, ה). ולענין שהאמירה היא בכל דיני ממונות, ראה מ”מ שכירות ב, ח). עַל מִי שְׂיֵשׁ לוֹ מְטַלְטְלִין – מי שמחזיק במיטלטלים של הלווה. מִי שְׂיַדַּע לוֹ מְטַלְטְלִין – מי שיודע שיש ללווה מיטלטלין.

ד מִכָּל קְרָקַע שְׂיֵשׁ לוֹ – אך לא מביתו, כדי שלא להשליכו לרחוב (להלן ב, ב; שו”ת צו). שְׂהִיא מְשַׁעֲבֶדֶת לְכַתְּבַת אֲשֶׁתוֹ – שהקרקע משועבדת לגביית כתובת אשתו, אם תתגרש או שימות, כשזמן נישואי אשתו קודמים למתן הלוואה. לְבַעַל חוּב שְׂקָדָם – שהלוואתו קדמה, אך עדיין לא הגיע זמן פרעונה. וְיִטְרַף – ייקח מן המלווה שגבה ראשון, מפני שהוא מחזיק בידו קרקע המשועבדת לחובו.

ב הַנוֹגֵשׁ – התובע את הלוואתו מן העני אף על פי שהוא יודע שאין לו, ובכך לוחץ אותו ומצר לו. ומטרת האיסור להפיג את הלחץ הנפשי הבא בעקבות מצוקתו הכלכלית של האדם. לְנוֹגֵשׁ אֶת הַנִּכְרִי – “וללחוץ עליו בתביעת החובות, כדרך שנצטווינו לחמול על ישראל והזהרנו מלנגשו” (סה”מ עשה קמב). ולכאורה, יש היגיון כלכלי והצדקה ללקיחת ריבית על הלוואה, אלא שראוי לעשות חסד ולפנים משורת הדין עם האח הישראלי, ככהחזרת אבדה (גולה ואבדה יא, ג), אף על פי שיש היגיון שלא לחפש את בעל האבדה, וכמו באיסור נקימה ונטירה (העות ז, ט-י), שיש היגיון שלא ייתן האדם דבר מה למי שלא נתן לו. ולגוי – התורה מצוה שבהתנהלות כלכלית עלינו להבדיל בינו ובין ישראל, כשם שאסור לתת מתנה לגוי (זכיה ומתנה ג, יא) – והכל כדי להתרחק מן הגויים, עד שהסתייגו חכמים אפילו במצוה זו מחשש לקשירת קשרים עם הגויים (להלן ה, ב). מִפִּי הַשְּׂמוּעָה – כפי ששמעו איש מפי רבו במסורת שבעל פה כיצד להבין את דברי המקרא.

ג שְׂלֵא... וְכִלְיֵמוֹ – שלא יבייש אותו. לְכַבֵּשׁ – להסתיר. שְׁנֵאמַר: “אֵל תֹּאמַר לְרַעַף לִף לְשׁוֹבֵב וּמָחַר אֶתֶן וְיֵשׁ אִתְּךָ”.

ג שְׁנֵאמַר: “לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא יִשְׁלָם, וְצַדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן”.

ד כְּשִׂיתַבַּע הַמְלִיחָה הַלְוָאָה – ויש ללווה ממה לפרוע אותה. אִין מְרַחֲמִין

ד³ טען הלווה ש'משלט'טלין אלו שבגדי אינן שלי, אלא פקדון הן בגדי או 'שכורין' או 'שואלין' – אין שומעין לו, אלא או יביא ראיה או יגבה מהן בעל חובו.

ה אין בעל חוב גובה לא מקסות אשתו ובניו שללווה, ולא מבגדים צבועין שצבען לשמן, אף על פי שעדיין לא לבשו אותם – זכו בהם. שלקחן לשמן – שקנה אותם לאשתו ולבניו. אבל בגדי שבת והמועד – שלא עלה על דעת הבעל לתת להם בגדים מכובדים אלו, שהם בגדר מותרות, ושלא יוכל למכרם כשייזוקק למכור (מ"מ). חלי זהב – תכשיט זהב (פה"מ שבת ו, ד).

ו רבותי – מי שהרמב"ם ראה אותם כרבותיו: רבי יוסף הלוי אבן מיגאש, שלמד אצלו אביו של הרמב"ם, והרי"ף (שאלה ופיקדון ה, ט). על רבי יוסף הלוי, הרמב"ם אומר: "וחי ה' כי הבנת אותו האיש בתלמוד מפליאה כל מי שמתבונן בדבריו ועומק עיונו, עד שאפשר לי לומר עליו: לפניו לא היה מלך כמוהו בשיטתו" (הקדמה לפה"מ). הרי כל ישראל מצוין לפדותו – במצות פדיון שבויים. "ואין לך מצוה רבה כמו פדיון שבויים" (מתנות עניים ח, ט). "מי שמכר עצמו ובניו לגויים או שלוה מהן, ושבו אותו או אסרו אותו בהלואתן: פעם ראשונה ושנייה – מצוה לפדותו; שלישית – אין פודין אותו" (ש, יג).

ז מסדרין – עורכים את רכשו ומסדרים אותו כדי להשאיר לשימוש דברים מסוימים שאין גובים מהם (תנאים). שמשדרין בערכין – כשם שאם נדר אדם לתת להקדש ערך מסוים, וחובה עליו לפרוע חוב זה (ראה ערכים ותרומים ג, ד ואל"ף). ונתנין לו – משאירים בידו, ואין גובים מהם. בגדי משי או מצנפת זהובה – דוגמאות לבגדי יוקרה, מותרות. מצנפת – כובע. ומטה לישב עליה – כדרכם. ובימינו כסא. מצע – כלי המיטה: מזרן וסדין. מפץ – המחצלת שאורגין אותה מן החבלים ומן הסוף והגומא וכיצא בהן" (כלים כג, א). ואין נותנין פלים כאלו לאשתו ובניו – שאין המלווה חייב להחיות את בני ביתו של החייב אלא רק אותו (רש"י ב"מ ק"ג, ב). תפליו – התפילין שלו.

א אין – בעל מקצוע. תרש – נגר. מעעד – מקצועה להחלקת עצים (כלים ה, א; פה"מ: ב"ק יז; ערכין ו, ג) או מין פטיש (פה"מ שבת יב, א). מגרות – מסורים. מין אחד מרבה ומין אחד מועט – כגון שלוש מגרות ומעעד אחד. ואין לוקחין לו פלים מדמי המרבה – אין משלמים זוגות כלים בקנייה מן הכלים העודפים. דרך משל. אין מוכרים מגרה אחת כדי לקנות לו עוד מעעד, שיהיו לו שתי מגרות ושני מעעדים.

ט טען הלווה ש'משלט'טלין אלו שבגדי אינן שלי, אלא פקדון הן בגדי או 'שכורין' או 'שואלין' – אין שומעין לו, אלא או יביא ראיה או יגבה מהן בעל חובו.

ה אין בעל חוב גובה לא מקסות אשתו ובניו שללווה, ולא מבגדים צבועין שצבען לשמן, אף על פי שעדיין לא לבשו אותם – זכו בהם. שלקחן לשמן – שקנה אותם לאשתו ולבניו. אבל בגדי שבת והמועד – שלא עלה על דעת הבעל לתת להם בגדים מכובדים אלו, שהם בגדר מותרות, ושלא יוכל למכרם כשייזוקק למכור (מ"מ). חלי זהב – תכשיט זהב (פה"מ שבת ו, ד).

ו הנה לו משלט'טלין או נרקע והרי עליו שטרי חובות לגויים, ואמר 'הרי כל נכסי משעבדין לגויים, ואם יטלו אותן הישראליים בחובן, יאסרו אותי הגויים בחובן, ואהיה בשביה!' – הורו רבותי שאין שומעין לו, ויגבו הישראליים, וכשיבאו הגויים ויאסרוהו, הרי כל ישראל מצוין לפדותו.

סידור הגבייה

ז מסדרין לבעל חוב, כדרך שמשדרין בערכין. כיצד? אומרין ללווה 'הבא כל משלט'טלין שיש לך, ולא תניח אפלו מחט אחת'. ונותנין לו מן הכל מזון שלשים יום וכסות שנים עשר חדש מקסות הראויה לו, ולא שילבש בגדי משי או מצנפת זהובה, אלא מעבירין אותה ממנו, ונותנין לו כסות הראויה לו לשנים עשר חדש, ומטה לישב עליה, ומטה ומצע הראויין לו לישן עליהן, ואם היה עני – מטה ומפץ לישן עליו. ואין נותנין פלים כאלו לאשתו ובניו, אף על פי שהוא חייב במזונותם. ונותנין לו סנדליו ותפלו.

ח הנה אמן – נותנין לו שני פלי אמנות מכל מין ומין. כגון שהיה חרש – נותנין לו שני מעצדין ושתי מגרות. היה לו מין אחד מרבה ומין אחד מועט – נותנין לו שנים מן המרבה וכל שיש לו מן המועט, ואין לוקחין לו פלים מדמי המרבה.

עליה – כדרכם. ובימינו כסא. מצע – כלי המיטה: מזרן וסדין. מפץ – המחצלת שאורגין אותה מן החבלים ומן הסוף והגומא וכיצא בהן" (כלים כג, א). ואין נותנין פלים כאלו לאשתו ובניו – שאין המלווה חייב להחיות את בני ביתו של החייב אלא רק אותו (רש"י ב"מ ק"ג, ב). תפליו – התפילין שלו.

א אין – בעל מקצוע. תרש – נגר. מעעד – מקצועה להחלקת עצים (כלים ה, א; פה"מ: ב"ק יז; ערכין ו, ג) או מין פטיש (פה"מ שבת יב, א). מגרות – מסורים. מין אחד מרבה ומין אחד מועט – כגון שלוש מגרות ומעעד אחד. ואין לוקחין לו פלים מדמי המרבה – אין משלמים זוגות כלים בקנייה מן הכלים העודפים. דרך משל. אין מוכרים מגרה אחת כדי לקנות לו עוד מעעד, שיהיו לו שתי מגרות ושני מעעדים.

אִי הָיָה אֲכָר או חָמֵר – אֵין נוֹתְנִין לוֹ לֹא צִמְדוֹ וְלֹא חָמורוֹ. וְכֵן אִם הָיָה סֶפֶן – אֵין נוֹתְנִין לוֹ סְפִינָתוֹ, אֲף עַל פִּי שְׂאֵין לוֹ מְזוֹנוֹת אֲלֵא מֵאֵלוֹ; אֵין אֵלוֹ כְּלִים אֲלֵא נְכָסִים, וְיִמְכְרוּ עִם שְׂאָר הַמְטַלְטְלִין בְּבֵית דִּין, וְיִנְתְּנוּ לְבַעַל חוֹבוֹ.

ח מְלוּנָה שְׂבָא לְהַפְרַע שְׂאֵל בְּפָנֵי הַלוּנָה, כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַלוּנָה בְּמִדְיָנָה רְחוֹקָה, וְתַפְסָה הָאִשָּׁה מְטַלְטְלִין מִנְכָסֵי הַבַּעַל כְּדֵי שִׁתְּזוֹן מֵהֶן – מוֹצִיאֵין אוֹתָן מִדְּבַר וְנוֹתְנִין לְבַעַל חוֹב, שְׂאֵפְלוֹ הָיָה בַּעֲלָה עוֹמֵד, לֹא הָיָה יָכוֹל לְזוֹן אֶת אִשְׁתּוֹ וּבְנָיו עַד שְׂיַפְרַע כָּל חוֹבוֹ.

פֶּרֶק שֵׁנִי

השבעת הלווה העני

פסוק הלווה משבועה כשאין לו לפרוע

א דֵּין תּוֹרָה, שְׂבִיבָתָא שְׂיִתְבַּע הַמְלוּנָה אֶת חוֹבוֹ; אִם נִמְצָאוּ לְלוּנָה נְכָסִים – מְסַדְרִין לוֹ וְנוֹתְנִין לְבַעַל חוֹב אֶת הַשְּׂאָר, כְּמוֹ שְׂבִיבָתָא (לעיל א, ז); וְאִם לֹא נִמְצָא לְלוּנָה כְּלוּם, או נִמְצָא לוֹ דְּבָרִים שְׂמֻסְדְּרִין לוֹ בְּלֶבֶד – יִלָּךְ הַלוּנָה לְדַרְפוֹ, וְאֵין אוֹסְרִין אוֹתוֹ, וְאֵין אוֹמְרִין לוֹ 'הִבָּא רְאִיָּה שְׂאִתָּה עִנִּי', וְלֹא מְשַׁבְּעִין אוֹתוֹ כְּדָרְךָ שְׂדָנִין הַגּוֹיִים, שְׂנַאֲמַר: "לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנִשָּׁה" (שמות כב, ד).

א אֲלֵא אוֹמְרִין לְמַלְוָה 'אִם אִתָּה יוֹדַע נְכָסִים לְזֶה הַמְּחִיב, לָךְ לָךְ וְתַפְסֵ אוֹתָן'. ב טַעַן שְׂיֵשׁ לוֹ מְטַלְטְלִין וְהַחֲבִיא אוֹתָן וְהָרִי הֵן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ – אֵין מִן הַדֵּין שְׂיִכְנֹס לְבֵיתוֹ, לֹא הוּא וְלֹא שְׂלִיחַ בֵּית דִּין, שֶׁהַתּוֹרָה הַקְּפִידָה עַל זֶה, שְׂנַאֲמַר: "בְּחוּץ תַּעֲמֹד" (דברים כד, יא), אֲבָל מְחַרְמִין עַל מִי שְׂיֵשׁ לוֹ וְלֹא יִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ.

תקנת גאונים להשבעת הלווה

ב כְּשֶׂרְאוֹ הַגְּאוּנִים הָרֵאשׁוֹנִים שְׂעַמְדוֹ אַחַר חֲבוּר הַתְּלֻמוֹד, שְׂרַבּוּ הַרְמָאִים וְנִנְעָלָה דְלַת בְּפָנֵי לוּוִין – הַתְּקִינוּ שְׂמֻשְׁבִּיעִין אֶת הַלוּנָה שְׂבוּעָה חֲמוּרָה כְּעֵין שְׂלַתּוֹרָה בְּנִקִּיטַת חֶפְצֵין, שְׂאֵין לוֹ כְּלוּם יִתָּר עַל דְּבָרִים שְׂמֻסְדְּרִין לוֹ, וְשְׂלֵא הַחֲבִיא בִּיד אַחֲרִים וְלֹא נִתֵּן מִתְּנָה עַל מְנַת לְהַחֲזִיר.

בשטר, ראה שם (ו). נְקִיטַת חֶפְצֵין – אחיות ספר תורה בעת ההשבעה או תפילין בתלמיד חכמים (שבועות יא, ח; יא, יב). ובמקום

אִי חָמֵר – נוהג חמור. צִמְדוֹ – צמד בקר. אֵין אֵלוֹ כְּלִים – המשמשים ככלי עבודה בעבודה שאפשר להתפרנס ממנה באותו יום. אֲלֵא נְכָסִים – שאפשר להשכיר אותם, כשם שאפשר להשכיר קרקעות ובתים.

ח עוֹמֵד – נמצא לפנינו.

א מְסַדְרִין – ראה לעיל ביאור א, ז. וְאֵין אוֹסְרִין אוֹתוֹ – אסור להטיל עונש גופני, כגון מאסר או מלקות, על חיוב ממוני שבא בהיתר (מ"מ). כְּדָרְךָ שְׂדָנִין הַגּוֹיִים – את כל מי שבא לפניו. ואם בעל חובו של אדם נוגש אותו ולוחצו באיסור תורה ואין לו מה לשלם, ומכריח אותו ללכת לערכאות של גויים, וחושש ממאסר אם יודה שהוא חייב, "יכול להישבע שאינו חייב דבר, ויחשוב בלבו שאינו חייב לו דבר נכיון שהתורה פטרה אותו מלשלם, אלא אם כן יהיה לו מה לתת" (שו"ת ח').

ב מְחַרְמִין – ראה לעיל א, ד.

ב שְׂרַבּוּ הַרְמָאִים – בגלל הקלות להתחמק מלשלם, נתפתו אנשים לטעון שאין להם נכסים להחזיר מהם את ההלוואה שלו. וְנִנְעָלָה דְלַת בְּפָנֵי לוּוִין – ונמנעו בני אדם מלהלוות זה לזה מחשש שלא יפרע הלווה את חובו. הַתְּקִינוּ שְׂמֻשְׁבִּיעִין וכו' – כדי להרתיע את הבריות מלהתחמק מלשלם את חובותיהם. אבל אין משיבעים את הרמאי, מפני שהוא חשוך להישבע לשקר (ראה להלן ד), ונמצא מי שמלווה לו מפסיד (י). וכבר תוקנו תקנות רבות כדי להקל על הלווים (להקלה בגבייה, ראה להלן יז, ט; לגבייה משה ביוני, ראה להלן יא, א; להקלה בחקירת העדים, ראה עדות ג, א; לעדות בשטר, ראה שם ג, ו). נְקִיטַת חֶפְצֵין – אחריות ספר תורה בעת ההשבעה או תפילין בתלמיד חכמים (שבועות יא, ח; יא, יב). ובמקום צורך, אפשר להשביעו על התני"ך (שו"ת סג).